Vor politik bygger på ærbødighed for mennesket. Vor politiks retningslinje er bestemt af ønsket om at frigøre mennesket fra uforskyldt tryk — i første linje fra det økonomiske tryk og den dermed følgende sociale nedvurdering. Ordet »frigørelse« er et kærneord i den demokratiske socialismes ideologi. Vi ønsker at give mere råderum for det skabende menneske og på alle områder at bane vej for det frit villede samarbejde. Vi ønsker at sprænge de af alt for snævre miljøer betingede fordomme, at fjerne den frygt og utryghed, der skyldes sociale misforhold, og at give samarbejdet mellem mennesker en stærkere tone af fælles ansvar.

Denne vor opfattelse har megen modstand at kæmpe med. Mon der gives noget århundrede, der har kendt mere til krige og kriser end vort? Vi har set ind i de mest umenneskelige former for forbrydelse og social uværdighed. Men heller intet århundrede har set et så vældigt opbud af modstand, og i denne modstands-bevægelse ligger vort parti i spidsen. Vi ønsker fred i verden, og vi ønsker, at denne fred skal fremgå af frie nationers og frie menneskers indsigt og vilje.

Vor bevægelse har fra første færd været udtryk for solidaritet og frihedsånd. Solidariteten har været bevægelsens største inspiration og stærkeste våben og er det fortsat. De store sociale fremskridt. der er nået, skyldes en solidaritet, der uden slinger fastholdt det store perspektiv: et frigjort folk, en frigjort menneskehed. Alle divergenser blev små i lyset af denne solidaritet.

Solidariteten er ikke en lukket verden. Den står åben for alle. Den er først og fremmest en hjælpende hånd til de svage — børnene og de gamle, de syge, de vanskeligt stillede — men det er vor opgave at udvide den til at omfatte det hele samfund: alle frie borgeres samarbejde om løsningen af de opgaver, der i kraft af deres væsen må løses i fællesskab. Og således som den histo
riske udvikling har formet sig, vil det vise sig at være meget væsentlige opgaver.

Den kulturelle kraft i solidariteten er i eet og alt afhængig af, at den tjener friheden, både indadtil og udadtil. Dens værdi står og falder med, om den uadskilleligt er forbundet med demokrati. Det frie menneske er både middel og mål i en socialdemokratisk politik. Det er klart, at vi, der skal leve i et fælles samfund, må underkaste os visse frihedsbegrænsende forpligtelser; men det tør vist også siges, at der ikke er noget parti, der mere lidenskabeligt end vort går ind for retten til frihed: økonomisk og politisk frihed, den frie meningsbrydning o. s. v. Vi har stærkere end andre betonet det internationale samarbejdes værdi, og vi ved — bl. a. gennem vore

landflygtige broderpartier — hvad det koster, når friheden i et folk undertrykkes.

Vi danner den skarpest tænkelige modstand mod ethvert forsøg på at smugle diktaturets gift ind i dette land, og vi ønsker, at en klar forståelse for frihedens værdi kommer til at gennemtrænge alle former for samfundsliv og kultur.

Det er mod denne baggrund, de socialdemokratiske kulturbestræbelser må ses.

I alle de vestlige arbejderpartier og især i de nordiske har kulturpolitikken i de senere år fået en stadig mere fremtrædende plads. Nu sidst har Det norske Arbejderparti udsendt et omfattende kulturprogram til debat. Det erkendes fra alle sider, at det politiske arbejde har mennesket til mål, og at de gradvist forbedrede økonomiske og sociale betingelser først får deres fulde værdi, når de danner basis for et rigere kulturelt liv. Men lad os ikke være hildet i den anskuelse, at en sådan kulturel udvikling kommer automatisk. Kampen for menneskets frigørelse og selvstændiggørelse er ikke blevet lettere i maskinernes, standardiseringens og masseorganisationernes tidsalder. Det enkelte menneskes passivitet og magtesløshed må stadig modarbejdes ved at skabe nye muligheder for kulturel aktivitet. Efterhånden som produktionen tillader bedre kår og mere fritid, får de intellektuelle opgaver, der knytter sig til fortsat produktionsstigning og øget fritid en stadig større betydning.

Det vil næppe møde modsigelse, hvis jeg fremsætter den formodning, at den første halvdel af dette århundrede har bragt flere videnskabelige fremskridt end hele det 19. århundrede tilsammen — og dette forrige århundrede har dog for mange i vor generation stået som »de store videnskabelige erobringers århundrede«.

Den rivende udvikling, der her har fundet sted, gør det til en dybt alvorlig nødvendighed for et parti som vort: af al evne at medvirke til, at de videnskabelige vindinger kommer til at tjene til alles gavn. Enhver større videnskabelig erobring, der indgår som et element i samfundslivet, kræver social tilpasning, og det er vor opgave: at forene den anvendte videnskab med social ansvarlighed. Videnskaben kan anvendes både i krigens og i fredens tjeneste, i undertrykkelsens og i befrielsens — og der kan ikke være nogen tvivl om, hvor vor vej skal gå.

De videnskabelige erobringer og det samfundsorganisatoriske kan ikke adskilles. Ligesom den videnskabelige forskning kræver sandhed, ubetinget sandhed, kræver

den anvendte videnskab: ansvarlighed. Det er ikke af mindst betydning, at de intellektuelle grupper i samfundet forstår denne sammenhæng og går ind for deres andel i ansvaret.

Jeg skal i det følgende nævne en række konkrete problemer, der tilsammen tegner den ydre kontur af vor kulturpolitiske situation.

Hvis produktion og fordeling skal opretholdes i et højt niveau, kræver det også dygtiggørelse i et højt niveau. Denne dygtiggørelse har sin forudsætning i en folkeskole, der til den ene side udvikler mennesker, der er indlevet i de værdier, der bærer vort frie folkestyre og skal bæres videre af det, — og til den anden side: en saglig og klar tilegnelse af den begynderviden, som et teknisk samfund har brug for. Dette er de to linjer i al demokratisk skole: en etisk modning, der sigter mod selvstændighed og samarbejde
— og en dygtiggørelse i det saglige, sigtende mod en gerning i det produktive samfund, og der bør ikke være nogen tvivl om, at den førstnævnte linje er langt den vigtigste i en barneskole og derfor bør tilkendes en førsteplads i skolebilledet. Jeg skal senere vende tilbage til dette spørgsmål.

For at styrke det pædagogiske arbejde i skolen er der gennemført en ny seminarielov, ligesom der er oprettet et pædagogiskvidenskabeligt institut. Begge dele skal medvirke til, at den pædagogiske viden og indsigt i højere grad end før kan nå ind i skolens hverdag. Det er tanken at styrke Danmarks Lærerhøjskole bl. a. ved opførelsen af elevhjem, så at det fremragende og inciterende arbejde, der her udføres, kan komme helt til sin ret.

I de seneste år er der landet over udført et banebrydende arbejde til gavn for de børn, der er hæmmet af fysiske eller psykiske defekter. For at få dette arbejde ind i de helt rationelle baner er der i 1955 nedsat et udvalg vedrørende særundervisning. Der kan herfra ventes en betænkning.

Det lykkedes kort efter regeringens tiltrædelse at opnå en bevilling på 1 miil. kr. til oprettelse af et byggeforskningsudvalg for skolebyggeriet. Det burde have været oprettet for år tilbage. Det har udsendt meget værdifulde, vejledende publikationer og har ydet assistance til amterne med hensyn til fornuftig planlægning af landkommunernes skolevæsen, særlig gennem centralskoler og skoleforbundsskoler. Det konstateredes, at der alene i et enkelt amt kunne spares

byggeudgifter på omkring 8 miil. kr. foruden betydelige årlige driftsbesparelser. Et vejlende arbejde er afsluttet i 5 amter, og det kan forudses, at andre amter vil anmode om assistance. Det er både godt og ondt, at skolebyggeriet visse steder er blevet forsinket. Nu skulle der i hvert fald være en mulighed for at spare meget store beløb.

Den dygtiggørelse, der begynder i folkeskolen, skal videreføres i de faglige ungdomsskoler, og her er det af betydning, at det faglige ikke kommer til at stå alene, men forenes med oplysning om samfund og erhvervsliv og væsentlige kulturelle værdier, en oplysning, der må opbygges i organisk tilknytning til den forudgående barneskole.

En alvorlig svaghed i vort uddannelses-system må afhjælpes: der er tusinder og atter tusinder af unge ufaglærte, der ikke modtager faglig undervisning af nogen art. Vi må finde frem til en skoletype, der kan give også dem en introduktion til arbejds-marked og erhverv. En kommission med denne opgave nedsættes naturligt under Arbejds- og Økonomiministeriet.

Der må være mulighed for fri opstigning gennem ungdomsskolerne. For at skaffe tilstrækkelig plads i gymnasierne gennemføres for tiden det mest omfattende skolebyggeri i gymnasiets historie. Ungdommens Uddannelsesfond har betydet et plus for de hjem, der ønsker deres unge ind i gymnasiet. Skolepengene er afskaffet ved loven af 1954, og vi bør gå videre og lade Ungdommens Uddannelsesfond, når loven om et år skal revideres, åbne for legater og lån til gymnasiesøgende ungdom. løvrigt også til semi-
narieelever. Herved imødekommes kongresforslaget under nr. 23. Det er ikke blot børnene fra arbejderhjem, men også børn fra f. eks. mange embedsmandshjem, der her tænkes på. Det skal ikke være de private økonomiske kår, der er bestemmende for, om en ung mand eller kvinde skal gå læsevejen, men alene evnerne.

Universiteter og højere læreanstalter må udbygges i takt med tidens krav. Der er i de sidste år gennemført meget store udvidelser. Der opføres et plantefysiologisk institut i Botanisk Have i København, et havbiologisk institut ved Helsingør og et institut for eksperimentel medicinsk og kirurgisk forskning under Københavns Universitet — for blot at nævne nogle eksempler. Et videnskabsakademi er oprettet i Kom. Et helt ejendomskompleks ved Gråbrødre Torv er erhvervet til indretning af laboratorier og lokaler for en række humanistiske fag, og meget store arbejder som tandlægehøjskolen i Århus og det nye rigshospital er forsåvidt i gang, som beløbet til

projekteringer er bevilget. Den polytekniske Læreanstalt er under konstant udvidelse.

Statens udgifter til videnskabelig forskning er siden 1939 steget med 90.428.845 kr. årligt, heraf udgør stigningen siden regeringens tiltrædelse i 1953: 19.851.645 kr. Det kan tilføjes, at statens byggeri til videnskabelige formål siden 1953 har udgjort 62.507.106 kr., heraf udgør Risø-projektet ca. 45 miil. Dette projekt påregnes færdigbygget i løbet af 1957. Det er de mest betydningsfulde investeringer i dansk fremtid.

En rundbordskonference i undervisningsministeriet den 10. april 1956 satte hele rækker af begivenheder i gang. Man blev fra alle sider klar over. at den tekniske uddannelse måtte udvides. Et udvalg under professor Engelund er i færd med at udarbejde planer, men for at ingen tid skal gå tabt, er vi allerede i fuld gang med at udbygge det nautrvidenskabelige fakultet ved Aarhus Universitet.

Det er af stor betydning for landets fremtid, at der ydes virkningsfuld støtte til forskning og uddannelse. I overensstemmelse hermed er Rask Ørstedfondet blevet udbygget. Især gælder det om, at de unge forskere bevares for vore universiteter. Her kommer videnskabskommissionens 3. betænkning til at spille en væsentlig rolle. Den foreslår, at der indføres flere forskerstipendier, flere adjunkturer o. s. v., ligesom den går ind for ordninger, der kan være til hjælp for videnskabsmændene i deres forskerarbejde. En henvendelse til kongressen fra »Frit Forum« støtter disse forslag.

Det videnskabelige arbejde kræver i stigende grad værksteder og laboratorier, og et lille land som Danmark nødes til — af hensyn til økonomi og videnskabelig effektivitet — at samarbejde med andre nationer, i første linje med de nordiske. Vort land har sammen med 11 andre lande tiltrådt en europæisk organisation for atomkærneforskning (CERN), hvis forsøgsværksteder og laboratorier er beliggende ved Genéve. De minder om et stort fabriksanlæg.

Hvad angår det nordiske samarbejde er der på et møde mellem de nordiske undervisningsministre i København i 1954 gennemført en reorganisation af den nordiske kulturkommission, så at den nu arbejder mere effektivt. Vi må sikkert i den kommende tid ind i dyberegående overvejelser med hensyn til fordeling af videnskabelige arbejdsopgaver de nordiske lande imellem.

Den tekniske uddannelse er under tidens vilkår trådt frem i forgrunden, men vi vil iøvrigt fra socialdemokratisk side betone, at den humanistiske videnskab indtager en ikke mindre betydningsfuld stilling og utvivlsomt vil gøre det endnu mere i fremtiden.

Efterhånden som befolkningens fritid udvides, vil den få en mere og mere central placering i kraft af dens fundamentale betydning for den almene kultur.

Det er imidlertid ikke nok, at vi har en banebrydende videnskab og en højt udviklet undervisning for de få. Det værste, der kan hænde vort samfund, er, at der til den ene side skabes en elite af vidende og til anden side en hær af robotter. Hvis ikke kulturen skal springe i stykker, og hvis ikke menigmand skal stå med en alt for stor afstandsfornemmelse overfor det, der sker i centrum af produktionen, i udforskningen af vort verdensbillede o. s. v., må almenkulturen højnes. Videnskaben må gennem populærvidenskabeligt arbejde have kontakt med hele den folkelige oplysnings-bevægelse. Ved siden af den faglige dygtiggørelse, som jeg hidtil har omtalt, må der gå en almen-kulturel bestræbelse, der atter og atter gør opmærksom på fælles forudsætninger, problemer og værdier. Jeg mener ikke, at vi har forsømt denne side af demokratiets arbejde, men givet er det, at der kan udrettes langt, langt mere. Der er brug for en aktiv humanisme, der søger at drage flere og flere ind i en personligt engageret orientering.

Lad mig pege på visse enkeltheder. De frie ungdomsskoler har fået en førsteplads i dansk folkekultur, ikke mindst takket være de nye love om efterskoler og højskoler. Siden sidste kongres er Esbjerg Højskole blevet rejst som Danmarks mest moderne højskole, takket være en strålende indsats fra dansk fagbevægelses side, og det er at håbe, at dansk ungdom vil fylke sig tæt om vore to skoler med deres saglige undervisning og frie problemdebat.

Lad mig dernæst nævne det meget omfattende arbejde, der udføres af de folkelige oplysningsforbund. Gennem disse forbund ydes der demokratiet store tjenester, og det er rimeligt, at de støttes i takt med det stedse udvidede arbejdsfelt. Vi vedkender os med glæde det arbejde, der udføres i A. O. F. Den nye ungdomsskolelov har givet det frivillige ungdomsarbejde i ungdomsskoler, aftenskoler, aftenhøjskoler, brevskoler, fritidsforanstaltninger m. v. betydeligt forbedrede kår, og der kan her noteres en overordentlig kraftig udvikling. I løbet af de sidste 2 år er aftenhøjskolens elevtal vokset med 25 %, ungdomsskolernes antal er mere end fordoblet, og antallet af elever i aftenskolerne har passeret de 325.000. Denne vækst har medført kritik af nævnenes arbejde, jeg kan tilføje en meget overdrevet kritik, fra borgerlig side. Ved hjælp af et af ministeriet nedsat udvalg vil vi medvirke til, at enhver

kritisk indvending bliver efterprøvet.

På alle områder — spændende fra det fagligt videnskabelige til det almen-kuturelle i vore børneskoler — er det ef værdi, at vi har kontakt med den store verden omkring os. UNESCO er her et vigtigt middel. Den danske nationalkommission under UNESCO er blevet reorganiseret, så at det arbejde, der i fremtiden udføres, får rodforbindelse med alle mere betydende kulturorganisationer i landet.

De kulturelle bestræbelser i dette århundrede har fået stærke allierede i de nye tekniske massespredningsmidler: film, radio og fjernsyn. Men disse midler indeholder unægtelig også visse farer for vor demokratiske kultur. Hvis ikke de skal føre til en for passiv indstilling i almindelighed, må de folkelige kulturorganisationer gøre, hvad gøres kan, for at vække og aktivisere. Og hvad de sidst tilkomne massemidler angår — radio og fjernsyn — må der sikres dem en demokratisk organisation, der kan modvirke meningsmæssig ensretning og medføre udsendelser af kvalitet. Ar bejdernes Radioforbund har her været pionér. Et ministerielt udvalg arbejder for tiden med udkast til en ny forfatning for radiofjernsyn.

I denne folketingsperiode har fjernsynet fået sin start, og inden længe er landet dækket af et fjernsynsnet. Det er måske den af de kulturelle begivenheder, der har bud længst ind i fremtiden.

Jo mere massemidlerne udvikles, jo mere nødvendigt er det at støtte den skabende kunst og digtning. Det er dobbelt nødvendigt i et lille land som vort. I foråret forøgede vi forfatterstipendierne med 40.000 kr. og udbyggede Dansk Forfatterforenings legatkonto med et nyt større beløb. Det er imidlertid ikke nok. Den enquéte, som Social-Demokraten har haft til belysning af problemet, viser med al tydelighed, at det ikke er nok. Stipendierne bør forhøjes så meget, at de kan danne basis for en nogenlunde rimelig indtægt, og der bør også her tænkes på komponister, malere og billedhuggere. Det vil ikke mindst være af betydning, om unge skribenter og kunstnere, der har vist talent, kan få et 2—3-årigt legat, som giver tid og fred til at løse en opgave.

Det er lykkedes at føre Statens Kunstfond ud i livet, og den vil utvivlsomt betyde nyt initiativ i udsmykningen af offentlige bygninger. Det gælder iøvrigt om at give de unge vordende kunstnere de bedst mulige betingelser. Kunstakademiet er blevet

omorganiseret og skulle nu bedre kunne løse sin opgave. Akademiets arkitektskole har fået mulighed for ekspansion. Vi er nu godt i gang med at realisere den femårsplan, der skal bringe arkitektuddannelsen på højde med tidens krav.

Meget ændres og mere må ændres; men det må ikke glemmes, at der under alle ændringer er to magter, der har bevaret deres stilling og tilmed udvidet den: pressen og bogen.

Det er så store magter, at de kan nøjes med få ord. I denne kreds er det unødvendigt at understrege, hvad den socialdemokratiske presse har betydet som nyhedsbringer, som politisk våben og som kulturpolitisk formidler. Ikke mindst det sidste. Pressens kulturstof har fået stigende betydning, og pressen er fortsat den, der har den største mulighed for at gøre et problem til brændende aktualitet i hjemmene. Kun den kan »føre sagen op« fra dag til dag.

Og bogen. I denne periode er billigbogen trængt igennem, ikke mindst takket være »Fremad«s indsats, og det bedste af alle tegn: det lader til, at vore bibliotekers udlånstal er stigende. For at give
bibliotekernes arbejde den størst mulige spændvidde er der gennemført en lov om Danmarks Biblioteksskole, der i fremtiden samler alle grupper af bibliotekarer under sit tag. Den indviedes i denne uge. Et forslag med forbedring af bibliotekernes økonomi er udarbejdet.

Da spørgsmålet om skolens fremtid i særlig grad er aktualiseret gennem de forslag, der er forelagt, og de henvendelser, der er tilgået kongressen, skal jeg kort give en kommentar til situationen.

Med hensyn til det vigtige spørgsmål om skolens formål, der er det naturlige udgangspunkt for overvejelserne, henviser jeg til det omdelte referat af et radioforedrag.

Det danske Socialdemokrati har altid været med i første linje, når det drejede sig om at skabe de bedst mulige betingelser for skolen og den højest mulige agtelse for dens arbejdere. Et parti, der som vort repræsenterer så mange hjem. at det formentlig drejer sig om henved halvdelen af alle skolesøgende børn i landet, må være livsintereseret i en folkeskole, der er selve hovedindgangen til dygtiggørelse og kultur. De forslag, vi stiller, må ses i dette lys.

En saglig bedømmelse af skolen vil vise, at den ikke har holdt trit med den sociale

udvikling, som den har formet sig især i de sidste tyve år. En a jour-føring er nødvendig. Mens lærerstanden har nået en stadig større pædagogisk indsigt og effektivitet i arbejdet, er selve skolens struktur vedblevet at være for stiv.

Det var et plus, da mellemskolen i sin tid blev indført — nærmest efter forbillede af Kejser-Wilhelm-tidens tyske Mittelschule — men denne skoleform, der var tænkt som forbindelsesled mellem almueskolen og gymnasium og kun var beregnet for 10—12 pct. af skolebørnene, er efterhånden kommet til at omfatte omkring halvdelen af alle børn, ja, mange steder langt over halvdelen. Samtidig er skolebilledet blevet forskudt, så at den oprindelige 11—15 års mellemskole nu almindeligvis er en 12—16 års skole, altså med halvdelen af sin tid ragende ud over den skolepligtige alder.

Der kan rettes forskellige berettigede indvendinger mod dette skæve skolebillede:

1. Eksamensvæsenet har bredt sig til en alt for stor del af skolen, et eksamensvæsen af delvis illusorisk karakter, og de stram

me undervisningsplaner giver ikke de lærere, der ønsker det, en tilstrækkelig stor pædagogisk frihed. Der er en latent uvilje i befolkningen mod dette eksamensvæsen, der har en langt større prioritet i dansk skole end i nogen anden nordisk skole.

2. Den tidlige optagelseprøve — i 11—12 år alderen — fører ind i en eksamensafdeling, der efter almindelig opfattelse giver adgang til »finere« stillinger, og hjemmene føler sig derfor forpligtede til at søge deres børn presset ind i denne afdeling. Det sociale motiv kommer til at spille en alt for dominerende rolle.

3. Den skoleafdeling — kaldet »den frie mellemskole« — som opsamler de børn, der ikke kan klare eksamensløbet, får en så ringe prestige, at Venstre med rette har betonet, at den »er falden i foragt«. Det er ikke muligt ved hjælp af pædagogiske midler at rette den op til lige værdighed med eksamensafdelingen. Der er her tale om en social afsporing, der kun kan afhjælpes ved et politisk indgreb, og her står folketinget overfor et betydeligt ansvar.

Det er Socialdemokratiets faste beslutning, at disse hjem ikke skal overlades til en foragtet placering. Børnene i den eksamensfri skoleafdeling skal ikke stemples som anden klasse børn. Selv de mest velmente pædagogiske forsøg kan i bedste fald kun modificere, men ikke fjerne den deklassering, der her er tale om, og Socialdemokratiet vil ikke et øjeblik standse sin aktion til gunst for disse børn og deres hjem.

4. I eksamensafdelingen sker der et frafald på 10—15—20 pct. i utide, og de

børn, der f. eks. forlader mellemskolen efter 3. klasse, får intet at vide om Danmarks Riges grundlov og om det folkestyre og erhvervsliv, som i det sidste århundrede er opbygget i dette land. Det er en utilladelig situation, i skærende modstrid med et sundt erhvervslivs interesser og i skærende modstrid med folkestyrets selvopholdelsesdrift.

5. Den eksamensfri afdeling skulle have et mål ved at føre frem til de faglige ungdomsskoler — tekniske skoler, landbrugsfaglige skoler o. s. v. Men når afdelingen — som det nu er tilfældet mange steder — kun får tildelt under halvdelen af børnene, og disse børn ensidigt udskilles efter begavelsesgrad, kan en sådan formålslinje vanskeligt gennemføres. Tekniske skoler, handelsskoler
o. s. v. vil da uvægerligt forlange bestået prøve i eksamensafdelingen som adgangstegn.

6. Den hårde adskillelse mellem »begavede« og »ubegavede« er godt på vej til at indføre et hårdere klasseskel end det, der for en

generation siden adskilte rige og fattige. Den ensidige begunstigelse af eksamensafdelingen kan let medvirke til en nedvurdering af håndens arbejde, i sine virkninger til skade ikke mindst for erhvervslivet.

Det må være skolens opgave at føre frem til en anerkendende vurdering af alle former for samfundsnødvendigt arbejde.

Vi skal altså, når vi former vor skole, tænke på barnets modning som menneske; men vi skal også tænke på, om vi giver vort erhvervsliv — der er en del af vor nationale arv — de positivt indstillede arbejdere, at vi giver nationen borgere, der i indbyrdes respekt kan opbygge et frit samarbejde, — og at vi i det hele taget giver vort demokrati den størst tænkelige bæreevne af selvstændighed og frihedsånd, af forståelse og ansvarsfølelse.

Med henblik på en ændring af skolen er der visse synspunkter, som må fastholdes. Der er — som formanden for Danmarks Lærerforening udtalte sidste efterår — flere kombinationsmuligheder; men der må være eet klart markeret sigte, der kan udtrykkes således:

1. Skoleformen må være en rammeordning, der giver den størst mulige frihed til udvikling af undervisningsformer og skoletyper.

2. Den hidtidige adskillelse mellem »købstadordnet« og »landsbyordnet« skole

må ophæves, så at der i by og på land er adgang til samme skoletyper. Land og by må skolemæssigt kunne trække på lige hammel.

3. Der må tilstræbes det bedst mulige samarbejde mellem skole og hjem,

4. og der må skabes en organisk forbindelse mellem folkeskolen og de efterfølgende ungdomsskoler.

Udfra disse forudsætninger udarbejdedes i samarbejde med lærerorganisationerne det såkaldte »midterlinjeforslag«, der blev forelagt for Folketinget i foråret 1955. Det tilstræbte gennem en moderat ændring at skabe balance i skolebilledet. En 5-årig grundskole skulle efterfølges af en linjedelt 3-årig hovedskole, samme mønster i by og på land, det hidtidige eksamenspres skulle fjernes, og der skulle gives en pædagogisk mulighed for, at linjerne kunne gå tættere sammen end i den nuværende skole. Der sigtedes — med kongressens ord fra 1953 — mod en reform »henimod en samlende skole uden eksamenspræg«.

Forslaget var imidlertid ikke i stand til at samle et flertal i Folketinget. Ved afslutningen af folketingsåret 1955—56, halvandet år efter forslagets fremsættelse, var det ikke lykkedes at opnå realpolitisk forhandling om en eneste paragraf. Hovedmodstanden kom fra konservativ side.

Der var derfor ingen anden parlamentarisk mulighed end at søge samarbejde med de to partier, der foruden vort parti havde stillet konkret udarbejdede forslag, for om muligt at nå frem til en formulering omkring fælles principper. Det lykkedes. Venstre og Det radikale Venstre opgav at stille egne forslag og godkendte det af os stillede forslag som fælles arbejdsgrundlag. Det hidtidige arbejde i folketingsudvalget Hår vist, at der kun er få divergenser, og at de med lidt god vilje lader sig overvinde.

Forslaget bygger på 6 års udelt skole med adgang til realafdeling ved afslutningen af 6., 7. eller 8. skoleår. Realafdelingen skal overalt slutte med barnets 10. skoleår og kan altså — alt efter den skoletype man vælger — være 4, 3 eller 2-årig. Der er balance i skolebilledet, for så vidt som der er to fælles skæringslinjer, een efter 6. skoleår og een efter 10. skoleår.

Tanken om et obligatorisk 8. skoleår har ikke kunnet vinde tilslutning og er derfor udgået af forslaget. Til gengæld er der indført en række positive bestemmelser, der skal fremhjælpe et frivilligt 8. år. Det vil efter forslaget være en pligt for de kommuner, der ikke selv driver undervisning for det 8. skoleår, at afholde udgifterne ved

børnenes vederlagsfri undervisning andet steds, f. eks. i en anden kommunes skole eller i en efterskole. De elever, der har gennemgået 8. klasse, skal have visse lempelser i de efterfølgende faglige ungdomsskoler. Hvor en kommune indfører det 8. skoleår ved centralisering, bliver det normale tilskud til et klasseværelse forhøjet til det dobbelte.

Hvad er mest værdifuldt — en løfteparagraf om indførelse af det 8. skoleår efter forløbet af en halv snes år, en løfteparagraf, der som alt lovgivningsværk kan være underkastet ændringer, eller de her nævnte hjælpeforanstaltninger, der straks kan træde i kraft? For at der ikke skal være nogen tvivl, bør jeg tilføje, at Socialdemokratiet fortsat er tilhænger af en udvidelse af undervisningspligten, — Danmark bør ikke her være bageste nation i
Vesteuropa og Norden — og det er den almindelige opfattelse i vore rækker, at denne forståelse vinder frem, bl. a. som følge af den kendsgerning, at de unge nu om stunder først kommer i lære, når de er 15—16 år.

Med hensyn til gymnasiets varighed er der ikke taget definitivt standpunkt. Venstre har udtalt sympati for bevarelse af de nuværende 3-års-gymnasium, medens vort parti har anset det for hensigtsmæssigt, om der kunne skaffes tilslutning til et gymnasium af længere varighed og har foreslået 4 år. Når vi har gentaget midterlinj eforslaget på dette punkt, skyldes det bl. a. den skolepolitisk såre betydningsfulde betænkning, som et folketingsudvalg afgav vedrørende statsskolen i Aalborg (20. april 1956). Folketingsudvalget udtrykker her »den enstemmige opfattelse, at der snarest må tilstræbes en ændring i statens tilskud til gymnasieskolerne med de formål, at de kommuner, der har statsskoler, og de kommuner, der har kommunale gymnasier, økonomisk ligestilles i så henseende«.

En særlig udvalgsbetænkning vedrørende problemet — resultatet af flere års arbejde — er afgivet, men uden klar konklusion. Ministeriets embedsmænd og jeg har i vort arbejde med sagen indtil videre ikke kunnet se nogen anden fremkommelig løsning end den: at overføre samtlige gymnasie-mellemskoleklasser til kommunal økonomi og at gennemføre økonomisk ligestilling mellem de egentlige gymnasieklasser, hvor de end findes. Et spørgsmål af en sådan karakter kan naturligvis ikke nå sin endelige løsning, før det har været gennemdrøftet bl. a. i de kommunale organisationer og i Folketinget; men enhver kan se, at kravet om økonomisk ligestilling meget let kan føre til en ordning, der i det lange løb kan svække

forbindelsen mellem de egentlige gymnasieklasser og de forudgående klasser i en gymnasieskole. Det er derfor ikke uforståeligt, at en kreds af rektorer har ønsket dette medtaget i overvejelserne: at sikre gymnasiet en varighed, der for alle tilfældes skyld tillader det at hvile i sig selv. De har peget på 5 år som det ønskelige, og det kan jo ikke nægtes, at en sådan ordning ville give det komplicerede spørgsmål om ligestilling i gymnasieskolernes økonomi en enkel og klar løsning.

Foreningen og skolekommissioner og forældrenævn har tilsluttet sig de stillede reform-forslag. Gymnasieskolernes Lærerforening har i en — iøvrigt fyldig og omhyggelig motiveret — henvendelse til folketingsudvalget fremført forskellige kritiske ind
vendinger og i særlig grad kritiseret de mange overgange fra hovedskole til realafdeling.

Der er hertil at sige, at de tre skoletyper repræsenterer en stor forenkling i forhold til den nuværende situation. Overgangene er indført for at give hjemmene den størst mulige tryghed: ingen chance er tabt for barnet, selvom det venter et år med at træffe den afgørende bestemmelse. Men det er jo muligt, at et samarbejde mellem gymnasieskolens styrelse og folketingsudvalget — som ønsket fra gymnasielærernes side — kan føre til en yderligere forenkling.

Fra Danmarks Lærerforenings side er det meddelt, at forslaget er »uantageligt«. Der er ikke tilgået folketingsudvalget eller mig nogen nærmere motivering for denne opfattelse, men det synes af forskellige bladreferater at fremgå, at det er det manglende obligatoriske 8. skoleår og de »mange overgange«, der er hovedan-stødsstenen. Det er i hvert fald ikke økonomiske interesser, der fører til afstandstagen. Det er klart, at en strukturændring ikke på nogen måde med hensyn til lønninger, timeafkortning o. s. v. må medføre en forringelse af lærernes nuværende situation.

Blandt de tre muligheder, som forslaget rummer, synes hovedinteressen på denne kongres at samle sig om »midtermuligheden: 7 års hovedskole efterfulgt af 3 års realskole eller et frivilligt 8. skoleår med hældning mod en mere indgående forståelse af erhvervs- og samfundsliv. Herpå tyder det forslag under nr. 22, som er stillet af 15. kreds Utterslev, samt den adresse, der af en kreds af kendte personligheder er fremsendt til kongressen.

Det kan ikke nægtes, at 7 -f- 3 ordningen giver en enkel og klar balance i

skolebilledet og lader sig logisk forene med rektorforslaget om et 5 års gymnasium. Ordningen nærmer sig stærkt til den i de øvrige nordiske lande gældende skolestruktur, og det vil ikke være urimeligt at antage, at virkeliggørelsen af et fællesnordisk arbejdsmarked vil drage i retning af et skolebillede med ret udprægede nordiske fællestræk. Det er jo også muligt, at sagkundskaben vil finde, at en teknisk reallinje som nu foreslået af Professor-Engelund-udvalget vil hvile bedst på en syvårig hovedskole.

Denne skoletype — 7 + 3 — er allerede indført i den danske landsbyskole ved cirkulære af 19/1 1956, og såvel skoleformen som den undervisningsplan, der er udarbejdet til den af undervisningsinspektør Hans J. Hansen, er blevet mødt med enstemmig aner
kendelse fra hele den danske skoleverden. Der kan efter min opfattelse ikke fremføres nogen berettiget kritik mod en lovgivning, der tillader også bysamfundene at overtage den samme skoletype, hvis de ønsker det. Det er jo selve grundprincippet i de hidtidge reformbestræbelser, at det gamle skel mellem by og land skal ophæves, så at det enkelte lokale samfund frit kan vælge den skoleform, der passer bedst.

Skulle 7 + 3 ordningen blive den almindelig valgte, ville det formentlig pege i retning af en enheds-lærerordning, der overfører samtlige folkeskolens klasser til de seminarieuddannede lærere. Men i dette som i andre konkrete spørgsmål må afgørelsen være afhængig af, hvad de tre positivt indstillede partier i folketings-udvalget kan enes om.

På eet punkt vil jeg dog advare mod fejltendens i de for kongressen fremførte forslag. Det ville være forkert, om vi afsvækkede effektiviteten i de undervisningsfag, der i 6. og 7. klasse peger fremad mod gymnasium og realafdeling. Den undervisningsplan, der er gennemført for landsbyskolen, må naturligvis ikke afsvæk - kes i byskolen, og der er ejheller grund til at tro, at den koncentration, der fremtidig sker om få og væsentlige adgangs-fag, skulle føre til effektivtets-forringelse. Tværtimod.

Det er godt, at skolereformen kommer, og det er på høje tid.

De mange kulturproblemer, der her er berørt, kan ikke løses, med mindre åndens og håndens arbejdere søger at løse dem i fællesskab. I den henvendelse, som en kreds af intellektuelle har tilstillet os, hedder det:

»Vi retter vor henvendelse til Socialdemokratiet, fordi vi mener, at dette, Danmarks største politiske parti, bør have særlige muligheder for og særlig pligt til at lede udviklingen ind i de rette baner. Også i andre partier kan der forekomme forståelse af disse spørgsmål, men det kan næppe forventes, at politiske bevægelser, der bygger på kommunistiske eller konservative grundsynspunkter, med konsekvens kan lede den fremtidige udvikling i den retning, der her er peget på.

Den tekniske udvikling, demokratiseringsprocesser og de hermed forbundne frihedsbevægelser ude i verden gør det klart, at en nærmere tilknytning mellem håndens og åndens arbejdere er en
væsentlig forudsætning for, at man kan løse den kommende tids kulturelle, sociale og tekniske spørgsmål.«

Vi mener med underskriverne af denne henvendelse, at vi bedst når de høje mål, vi har sat os, når vi forenes i et fælles ansvar. De hundredtusinder af kvinder og mænd, der landet over med intelligens og dygtighed udfører deres daglige arbejde, må drages ind i forståelse af vor generations vilkår. Mangfoldige muligheder venter på vore handlinger, og når kræfterne forenes, skabes den rette optimisme.

Samtaler og debat på denne kongres har vist, at henvendelsens formulering af væsentlige kulturproblemer har optaget sindene, og vi vil medvirke til, at disse problemer bliver genstand for drøftelse i alle kulturelt arbejdende organer i vort parti. Vort arbejde har fået en værdifuld impuls. Vi må gøre os klart, at vor bevægelse i fremtiden i højere grad må præges af kulturel aktivitet.

Vort kulturelle arbejde må være inspireret af et helhedssyn: en forståelse af fællesskabets værdi for det enkelte menneske og være præget af vidsyn og tolerance, åbent for enhver ny tanke og åbent for enhver interesseret medarbejder. Selv anser vi det for noget væsentligt, at den økonomiske og den kulturelle frigørelse går hånd i hånd. Vi skal nemlig ikke blot ombygge en kapitalistisk stat til et folkehjem. Vi skal bane vej for en friere menneskelighed.